

ПАМ'ЯТІ

До 90-річчя від дня народження Василя Івановича Мілька

**Професор В.І. Мілько
(1921–1998)**

У травні 2011 р. минуло 90 років від дня народження легендарної особистості, ветерана Великої Вітчизняної війни, активного учасника ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 р., визначного вченого-радіолога, блискучого організатора підготовки медичних кадрів, талановитого педагога, ректора Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця (1965–1970), завідувача кафедри рентгенології і радіології (1966–1990), заслуженого працівника вищої школи УРСР, лауреата Державної премії УРСР в галузі науки і техніки, доктора медичних наук професора Василя Івановича Мілька (1921–1998).

Він народився 18 травня 1921 р. у Новомиргороді (тоді — Златополі Київської губернії) Кіровоградської області у родині робітника. Був четвертою дитиною в сім'ї. Мав брата Миколу і трьох сестер — Галину (померла в 1933 р.), Віру і Тамару. Старший брат був для нього зразком, якому він у всьому наслідував. Особливо був прив'язаний до матері, Надії Антонівни Кидзінської. Діти з раннього віку допомагали по господарству. Василь зростав дуже спритним, рухливим хлопчиком, любив витівки, за що інколи був покараний батьками, особливо за те, що «випадково» потрапляв у чужий сад або вліз замість занять у школі. З п'ятого класу грав у духовому оркестрі на трубі. Пережив голодомор у тяжкому 1933 році.

До 1939 р. В.І. Мілько мешкав у Новомиргороді, де з відзнакою закінчив середню школу, вступив до Кіровоградського педагогічного інституту, але одразу ж у зв'язку з ускладненням міжнародної обстановки його призвали служити до лав Червоної Армії. У 1941 р., коли треба було повертатися додому, почалася Велика Вітчизняна війна, і вже на третій день юнак потрапив на Карельський фронт.

Пізніше В.І. Мілько так описував війну: *«Ті, хто знайомий з історією Великої Вітчизняної війни, уявляють собі, що таке Карельський фронт і що таке третій-четвертий дні війни. У цей час я входив до складу другого батальйону 611 стрілецького полку 88 стрілецької дивізії як старший сержант кулеметної роти на Карельському фронті. Перед дивізією було поставлено завдання не віддавати німцям і фінам Північну залізницю, що з'єднує Мурманськ з Ленінградом. Ворог же докладав великих зусиль, не шкодуючи живої сили і техніки, аби відібрати цю землю і відрізати Мурманськ від території СРСР. Німці були добре озброєні: легкі танки і танкетки, рухлива артилерія, всі вони мали автомати. З повітря бомбили безліч літаків. На озброєнні нашого полку були старі трилінійні рушниці, декілька автоматів та кулеметів «Максим» на взвод і невелика кількість ротних і батальйонних мінометів.*

**Старший сержант В.І. Мілько
в роки війни**

Ведення постійного бою без передиху було особливим важким зв'язку з болотистим, кам'янистим, озерним і лісовим характером місцевості. Я пам'ятаю, як наші воїни самовіддано билися за Батьківщину, як виявлявся масовий героїзм солдатів і офіцерів Червоної Армії.

Враховуючи те, що дивізія була кадровою, основний її склад був представлений молодими, фізично міцними, навченими солдатами термінової служби довоєнного призову, нам вдалося стримати наступ противника, а на деяких ділянках навіть відкинути за межі кордону. Проте, це було досягнуто ціною величезних людських втрат.

В серпні 1941 р. на Кестингському напрямку нашої батальйону протягом декількох тижнів довелося здавати і відвойовувати так звану Сопку смерті 18 разів. Бували такі дні, коли з батальйону залишалось 25–30 чоловік. Надходило поповнення, і ми знову ставали господарями своєї сопки, своєї Землі.

З первинного кадрового складу до грудня 1941 р. залишилось кілька десятків людей. Тому мені припало як старожилі змінити безліч командних посад (командир взводу, командир роти, начальник штабу батальйону і в кінці, перед пораненням — командир батальйону). У грудні 1941 р. я був поранений в ногу і відправлений для лікування до шпиталю у м. Кіров (Вятка), де пробув місяці зо три. Хоча я всю війну пройшов у діючій Червоній Армії, пам'ять про перші місяці війни найсильніша. Це перш за все пов'язано з відчуттям чогось страшно суперечливого в поєднанні з молодістю і постійним видовищем смерті. Це з очевидністю підтверджувалось у вісімнадцятиразовому відході і оволодінні однією й тією ж сопкою, де полягло стільки наших хлопців, що і уявити собі важко. Та хіба лише одна була та сопка? Біля одних і тих же окопів, які рили з різних сторін сопки, після багатократного оволодіння нею і відступу знаходили трупи всіх учасників бою (німців, фінів і наших солдатів), а також залишки спотвореної зброї.

Після одужання, вже в 1942 р., я був направлений у запасний полк Північно-Західного фронту Першої ударної армії. Там довго не довелося бути і мене поставили старшиною другої роти 127 окремої стрілецької бригади, яку відразу ж кинули в бій на Дем'янівському напрямку під Ржевом. 1942 рік — найтяжчий рік війни. Ворог підійшов до Сталінграда, поривався на Кавказ, до Москви. Ленінград був у блокаді.

Перемога на цій ділянці давала можливість ліквідувати фашистські сили, створюючи тут сприятливий плацдарм для наших частин. Перед бригадою стояло завдання виснажити ворога, не дати можливості просуватися до столиці нашої Батьківщини

Москви. Воїни проявляли героїзм, успішно відбиваючи всі атаки ворога на річці Ловать, самі переходили в контратаки, знищуючи велику кількість фашистів. Бої були дуже жорстокі, оскільки німці відчайдушно билися за цей плацдарм. З однієї і іншої сторони в боях було задіяно багато танків, літаків, артилерії. Проте добитися успіхів на цій ділянці фронту нам не вдалося. Причин для цього було багато. По-перше, сили противника значно переважали; по-друге, погана військова підготовка особового складу сусідньої з нами 200 стрілецької дивізії, поспішно сформованої в Казахстані з літніх людей. Тут спрацьовував принцип відсутності чіткої взаємодії між частинами і підрозділами. Потім я був знову поранений і відправлений до Костроми.

Наближався великий перелом. З радісним почуттям ми зустріли повідомлення про оточення армії фельдмаршала Паулюса під Сталінградом. У цей час бойову активність проявляли всі фронти і велика година переможного наступу наших військ настала — ворог почав відступати на захід.

Після лікування, згідно з наказом головнокомандувача Сталіна, особи, які пройшли кадрову службу і брали участь у боях з німецькими загарбниками, вибірково направлялися в льотні училища. Причому, для цього необов'язково було мати відмінне здоров'я. Так, мене після двох поранень і контузії, що закінчилася втратою слуху на одне вухо, визнали придатним для служби в лавах військово-повітряних сил.

Первинну підготовку ми проходили в Сорочинську, а потім у Балашові, Батайську (училище ім. С. Орджонікідзе). У зв'язку з дефіцитом пального навчання затягувалось. У Батайську ми засвоїли пілотаж на літаках ЛА-5 і ЛА-9.

З молодих льотчиків наприкінці 1944 р. були сформовані два полки, які вважалися РГК (резервом головнокомандувача). У перспективі ведення війни Сталін планував забрати біля Туреччини вірменські території на південь від гори Арарат, тому перед нами ставилося завдання освоїти особливості боїв на Кавказі і на території Туреччини. Розташовувався наш полк у містах Азові, Махачкалі, Єревані. Перемога застала нас у Махачкалі. З огляду на те, що я не ставив перед собою завдання служити в кадрових військах, відразу ж почав клопотатися про демобілізацію, на що отримав дозвіл тільки весною 1946 р., і це не дало мені можливості в тому ж році вступити до інституту».

Все життя Василь Іванович згадував війну. Він пам'ятав всі епізоди, всіх товаришів, з якими служив; тих, хто загинув.

Після закінчення війни В.І. Мілько працював першим секретарем Барішевського райкому ЛКСМ України.

А вже 1 вересня 1947 р. був студентом першого курсу лікувального факультету Київського медичного інституту ім. акад. О.О. Богомольця. Василь Іванович згадує: «У той період приблизно 70% студентів були люди з фронту. Це були серйозні, загартовані, розумні люди, які, побачивши кошмари війни, цінували надану їм можливість отримати вищу освіту, стати хорошими фахівцями. Навчання, особливо на перших курсах, давалося важко, оскільки позначалася перерва в навчанні, а також скрутне матеріальне становище більшості з нас. В кінці навчання на першому курсі студенти обрали мене головою студентського профкому. Це накладало велику відповідальність і займало багато часу. Профком тоді мав велике значення в справі надання матеріальної допомоги студентам. При профкомі був ВРП (відділ робочого постачання), який організовував їдальні і буфети в гуртожитках і корпусах. 1947 рік був неврожайним і страшно голодним. Студент на картку отримував 400 г хліба. Серед нас була велика кількість інвалідів Вітчизняної війни і їм необхідно було надавати допомогу в харчуванні й одязі. Республіканський комітет профспілки медпрацівників виділяв гроші для надання матеріальної допомоги студентам. Необхідно було, аби інститутський профком справедливо розподіляв отриману допомогу тим, хто найбільш її потребував. Також ми отримували різні речі як гуманітарного порядку, так і планового. Розподіляли одяг, взуття, мило й інше. Крім всього цього, виконувалася велика робота з організації студентів на очищення міста від руїн, ремонт гуртожитку, копання каналів для проведення газопроводу Дашава–Київ. Так, наприклад, КМІ була виділена ділянка для розчищення, розташована на території нинішньої мерії. Вулиця Горького була закріплена за медінститутом для проведення труб газопроводу. Проводилася робота для закінчення будівництва морфологічного корпусу. Починали добудовувати його полонені німці.

Я хотів би сказати, що незважаючи на післявоєнне важке матеріальне становище студентів, відсутність гуртожитків для тих, хто мав в них потребу, напружену фізичну роботу, велику перерву в навчанні (роки війни) студенти ставилися до занять, до навчання з відповідальністю і серйозністю. І успішність була дуже доброю».

В.І. Мілько сприяв усьому, що треба було зробити для відновлення і поліпшення діяльності інституту, вкладаючи в справу всю свою енергію і розум. Не було такої ланки роботи в інституті, де б він не брав найактивнішу участь. Відразу ж після війни в інституті був створений ансамбль художньої самодіяльності, який займав перші місця серед художніх колективів медпрацівників країни. У 1952 р. студенти розпочали будівництво спортивно-оздоровчого

табору на 34-му кілометрі Обухівського шосе на найкращій ділянці річки Козинки. І треба відзначити, що більшість робіт виконувалася руками студентів. Було створено чудове місце відпочинку для студентів і викладачів. Василь Іванович часто приїздив сюди подивитися, як його вихованці використовують семестр відпочинку.

У 1952 р., коли В.І. Мілько був ще студентом шостого курсу, його обрали секретарем партійного бюро, яке наприкінці 1953 р. було перетворено в партійний комітет інституту. Таке призначення в той час свідчило про велику повагу і довіру до людини. Студент на посаді секретаря партійного бюро великого столичного вищого навчального закладу — безпрецедентний випадок! Такого не було в історії радянської вищої школи. І цю довіру В.І. Мілько виправдав.

Для підвищення професійного рівня професорсько-викладацького складу інституту вперше в країні серед вишів був створений методологічний семінар. В його роботі брали участь усі завідувачі кафедр, причому, кращі доповіді обов'язково публікувалися в спеціальних збірках, які видавав медичний інститут.

В інституті працював Університет культури, де перед студентами і викладачами виступали письменники, визначні діячі культури і мистецтва. Він користувався великою популярністю і аудиторії завжди були переповнені. Партком практикував проведення диспутів на різні теми, зокрема обговорення вистав у театрах ім. Івана Франка, Лесі Українки, опери і балету, оперети і т.ін. Цікаво, що в дискусіях брали участь не лише викладачі і студенти, але й автори, провідні актори. Один раз на семестр в інституті організовували вечори питань і відповідей з обов'язковою участю ректора і секретаря парткому.

У 1953 р. В.І. Мілько закінчив інститут і продовжував навчатися та проводити наукові дослідження в клінічній ординатурі на кафедрі рентгенології (1953–1954), а потім на посаді асистента цієї кафедри (1954–1960). У 1960 р. Василь Іванович після захисту кандидатської дисертації «О включении радиоактивного фосфора (³²P) в разные структуры сердца в норме и при экспериментальной коронарной недостаточности» був обраний за конкурсом на посаду доцента кафедри.

У 1965 р. В.І. Мілько було призначено ректором Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця. Цю посаду він обіймав п'ять років і особливо багато зробив у цей час для удосконалення педагогічного процесу. Вперше в країні була організована спеціалізація на санітарно-гігієнічному факультеті. Відповідно до Постанови Ради Міністрів СРСР від 10 лютого 1967 р. № 130 «Об организации в виде эксперимента одногодичной специализации (интернатуры) выпускников ряда медицинских институтов» з ме-

тою вдосконалення теоретичних знань і здобуття практичних навичок випускників вишів у обсязі, необхідному для підвищення професійного рівня і міри готовності до самостійної лікарської діяльності відповідно до вимог галузевого освітнього стандарту в Київському медичному інституті було створено інтернатуру. Був сформований відділ інтернатури, закріплені викладачі, які їздили в обласні лікарні на місця роботи і навчання інтернів під контролем завідувачів відповідних відділень. На місцях викладачі проводили заняття, приймали заліки, спостерігали за умовами навчання, надавали консультативну допомогу. Вже дуже швидко всі зрозуміли необхідність такої форми навчання. Після закінчення інтернатури в житті виходили лікарі з досвідом практичної роботи.

Як ректор В.І. Мілько приділяв велику увагу кадровій політиці в медичному інституті. Так, у 1966 р. Т.В. Шлопак було обрано завідувачкою кафедри очних хвороб, у 1968 р. Г.М. Матяшина — завідувачем кафедри факультетської хірургії, Є.Г. Гончарука — завідувачем кафедри комунальної гігієни, М.Б. Ситковського — завідувачем кафедри хірургії і ортопедії дитячого віку, В.Д. Дишлового — завідувачем кафедри біології, у 1969 р. В.Д. Чеботарьова очолила кафедру пропедевтики дитячих хвороб, а О.А. Ярош — кафедру нервових хвороб. Проректорами Київського медичного інституту за часів ректорства В.І. Мілька були такі відомі вчені і видатні особистості як О.П. Кисельова, М.С. Пилипчук, О.С. Сокол, К.І. Кульчицький. Кожен з них вписав яскраву сторінку в літопис не тільки Київського медичного університету, але і в медичну науку України.

Інститут розширювався, вступив в експлуатацію санітарно-гігієнічний корпус, де було створено все можливе для навчання і наукової діяльності студентів і викладачів санітарно-гігієнічного профілю, значно поліпшено житлово-побутові умови студентів, розширено роботи із завершення будівництва спортивно-оздоровчого табору, почалося проектування фізико-хімічного корпусу, проведено капітальний ремонт гуртожитку на вул. Героїв Революції. Для увічнення пам'яті випускників інституту, що загинули у роки Великої Вітчизняної війни, у 1969 р. на кошти студентів і викладачів на території морфологічного корпусу було споруджено монумент Слави.

В.І. Мілько один раз на місяць збирав усіх старост потоків для щирої розмови, яка мала надзвичайно важливе виховне значення. Один раз на семестр ректор був присутній на зборах активу в усіх гуртожитках. Він регулярно відвідував кафедри і в дружній бесіді зі співробітниками радився щодо стану навчальної, наукової, клінічної, виховної роботи.

У квітні кожного року проводилася студентська наукова конференція. Це допомагало виявляти найбільш

талановиту молодь і поповнювати штат викладачів і наукових співробітників.

У 1966–1990 рр. В.І. Мілько очолював кафедру рентгенології і радіології. У 1970 р. він захистив докторську дисертацію «Реакции организма и их особенностей при облучении инкорпорированным йодом-131 и фосфором-32», у 1972 р. був затверджений у вченому званні професора.

Василь Іванович вважав себе учнем академіків Г.В. Фольборта, Л.А. Ільїна, В.В. Фролькіса. Основні напрями наукових досліджень професора В.І. Мілька — розробка основ радіобіологічної дії малих доз радіації на організм людини і надлетальних доз іонізуючих випромінень на ссавців. Він співпрацював з науковцями Київського науково-дослідного інституту фармакології та токсикології з проблем синтезу і фармакологічного вивчення нових протипухлинних препаратів.

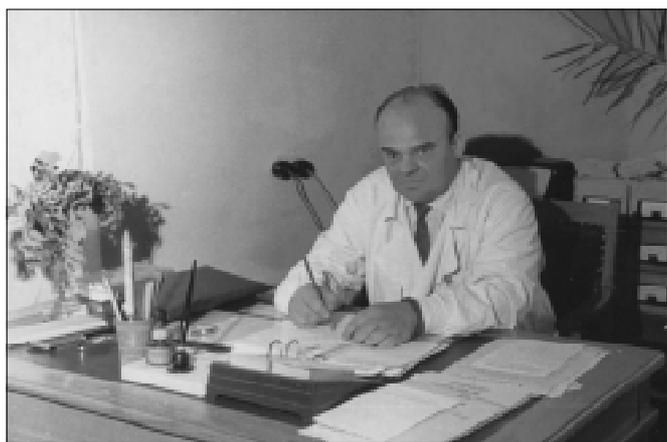
Очолити наукову роботу цих та інших напрямків, Василь Іванович створив коло наукових співробітників, які стали відомими вченими, очолили кафедри, науково-дослідні інститути. Співпраця з ними знайшла своє відображення в багатьох опублікованих наукових роботах.

У 1964 р. на кафедрі почали лікувати хворих на сирингомієлію. Зрізних куточків країни ці хворі приїздили для лікування й обстеження. Василь Іванович надрукував ряд наукових праць, присвячених цій проблемі (разом із Г.П. Шведом, Ю.Ю. Меньших, В.І. Зав'яловим та ін.).

Одним з важливих досягнень того часу було створення міського центру радіонуклідної діагностики на базі очоленої В.І. Мільком кафедри, що плідно працює і сьогодні. Протягом багатьох років проводиться велика робота з урологами, нефрологами, онкологами, хірургами, терапевтами.

Співробітниками кафедри під керівництвом професора В.І. Мілька було створено ряд підручників і посібників з рентгенології і радіології: «Посібник з клінічної радіології» (1966, К.: Здоров'я, разом з Н.Ф. Назімок), посібник «Рентгенодіагностика» (1969, К.: Здоров'я, автори В.І. Мілько, А.П. Лазар, М.М. Попова і Л.М. Тріумфова), підручники «Медицинская радиология» (1978, 1980, К.: Вища шк., автори В.І. Мілько, А.П. Лазар, Н.Ф. Назімок), «Рентгенология» (за ред. В.І. Мілька, 1983, К.: Вища шк.), «Учебное пособие по рентгеноанатомии» (1989, К., автори В.І. Мілько, І.І. Бобрик, Т.В. Топчій та ін.), навчальний посібник «Рентгенодіагностика» (2005, Вінниця: Нова книга, разом з Т.В. Топчій, А.П. Лазарем, О.А. Гончаром, А.О. Бодровим, М.М. Кондрацьким, М.К. Майданником, Н.Л. Морозовою та ін.).

Згадуючи педагогічну діяльність В.І. Мілька, не можна не сказати про те, що він любив студентів,

Доцент В.І. Мілько, 1961 р.

**В.І. Мілько головує на засіданні
Вченої ради Київського медичного
інституту, поруч професори
К.С. Кабак і К.І. Кульчицький,
1969 р.**

**В.І. Мілько з першим секретарем ЦК
Компартії України П.Ю. Шелестом, 1963 р.**

**З міністром охорони здоров'я СРСР
академіком Б.В. Петровським
під час його перебування
у Київському медичному інституті**

**18 травня 2007 р. Професори Т.В. Топчій,
Р.П. Матюшко, М.М. Ткаченко,
А.П. Лазар, доцент Г.М. Поперека,
асистент В.М. Містрюков,
старший лаборант Л.В. Щедрова
біля могили В.І. Мілька
на Байковому кладовищі
у день його народження**

і не тільки відмінників, а й тих, хто інколи лінувався. Завжди після бесіди з таким студентом він говорив: «Та який же розумний хлопець, ви подивіться!». Можливо, й це було якимось виховним заходом, бо хлопець виходив від професора зі своєю трійкою, ховаючи очі. А як не згадати лекції Василя Івановича! Всі, хто їх слухав, пам'ятають аудиторію, в якій лектор піднімається до студентів, сідає серед них, розмовляє не сухою академічною мовою, а живою, з гумором, веселими жартами.

В.І. Мілько любив усіх людей — і бідних, і заможних, і відомих, і нездолених, і був готовий всім, чим міг, допомагати. Він вислуховував тих, хто до нього звертався, на кафедрі, на вулиці, на східцях, у коридорі і ніколи нічого не забував. Завжди казав: «Слово ректора — закон, і якщо ректор пообіцяв і забув, він — не ректор». Допомагаючи людям з різних питань: квартирних, проблем з дітьми, роботи, лікування, відпочинку, Василь Іванович був доброзичливим до всіх, хто до нього звертався, навіть тоді, коли він уже був тяжко хворим. Одним словом, він любив життя, людей, казав, що людина повинна жити для добра. До останнього дня в його квартиру йшли учні, співробітники, друзі. Він хвилювався за всі їх справи, за все, що відбувається у медичному університеті.

Вже в перші дні після аварії на четвертому реакторі Чорнобильської атомної електростанції у 1986 р. В.І. Мілько з групою вчених був на місці катастрофи і проводив важливу роботу з ліквідації її наслідків. І пізніше на кафедрі проводилися ґрунтовні дослідження для вивчення медичних, радіоекологічних і радіобіологічних наслідків цієї аварії. Продовжується ця традиція і сьогодні.

В.І. Мілько постійно приділяв велику увагу підвищенню кваліфікації і педагогічної майстерності співробітників кафедри, вихованню наукових кадрів. Під його керівництвом було підготовлено 8 докторських і 25 кандидатських дисертацій. Серед його учнів — А.П. Лазар, Т.В. Топчій, Р.П. Матюшко, О.В. Кириченко та ін.

Свою педагогічну, наукову і клінічну діяльність Василь Іванович поєднував з активною громадською роботою, його неодноразово обирали депутатом райради і Київської міської ради, членом правління товариства «Україна», міського і Українського товариств рентгенологів та радіологів, він був членом редколегії республіканського збірника «Экспериментальная и клиническая радиология», «Українського радіологічного журналу».

За успішне виконання бойових завдань на фронті, великі заслуги в підготовці медичних кадрів і наданні допомоги органам охорони здоров'я професора В.І. Мілька було нагороджено орденами Леніна

(1986), Трудового Червоного Прапора (1966), Червоної Зірки (1957), Вітчизняної війни II ступеня (1985), «Знак пошани» (1961), грамотою Верховної Ради України (1982), багатьма медалями. Василю Івановичу було присвоєно звання заслуженого працівника вищої школи УРСР (1979).

У 1986 р. В.І. Мільку разом з І.І. Бобриком, І.С. Чекманом, Н.О. Горчаковою, В.А. Тумановим, Р.П. Матюшком, В.К. Чумаком, І.В. Філюшкіним, С.С. Кузнецовою присуджено Державну премію УРСР у галузі науки і техніки за дослідження впливу надлетальних доз різних видів іонізуючих променів на організм ссавців.

В.І. Мілько — автор понад 200 наукових праць, а також оригінальних діагностичних методів у рентгенології і радіології, захищених авторськими свідоцтвами. Серед наукових робіт Василя Івановича слід виділити монографію «Коронарное кровообращение и экспериментальный инфаркт миокарда» (1962, К.: Госмедиздат, співавтори В.В. Фролькіс, К.І. Кульчицький, У.А. Кузьмінська), а також «Туберкулез» (1964, К.: Здоров'я, разом з М.С. Пилипчуком), «Радионуклидная диагностика (оценка эффективности лечения некоторых заболеваний)» (1991, К.: Здоров'я, за ред. В.І. Мілька і Є.Г. Матвієнка).

У 1990 р. В.І. Мілько був переведений на посаду професора кафедри, а у червні 1995 р. — професор-консультанта кафедри медичної радіології з курсами рентгенології та радіаційної медицини.

Помер професор В.І. Мілько 3 лютого 1998 р. Церемонія прощання відбулася в Музеї історії медицини. Поховали Василя Івановича на Байковому кладовищі поруч з колегами і друзями — М.С. Пилипчуком, В.Г. Пінчуком, К.І. Кульчицьким, В.М. Сідельниковим.

*М.М. Ткаченко, Т.В. Топчій,
Національний медичний університет
ім. акад. О.О. Богомольця, Київ*